

Tomaš Tičinjski

SKORO PA LETO, JESEN TEK ŠTO NIJE¹

Bio je gotovo letnji dan: ispečen kao hleb i kao hleb dobar. Na praznik Duhova sunce je tako žestoko pržilo, kao da bi da potpali iđirot iz kojeg su nicala ograde, čak i one novijeg tipa, od betona koji nespretno podražava kamen. Pa smo krenuli u Zaborovje,² vođeni zacementiranim imenom koje najavljuje senovitost. U Hronovo³ ćemo, tako smo odlučili, otići neki drugi dan, manje sunčan.

Zaborovje nije iza sedam gora i sedam mora, nego tek na nekoliko kilometara odavde, pored reke Šabasuvke koja podseća na to da su jednom tu živeli ti neki drugi koji su proslavljali druge blagdane.

Krenuli smo prekasno, podne je bilo sve više pospano. Oči su se mrštile na suncu, ali vožnja je bila prihvatljiva, jer su ivicu puta dobro markirali makovi čije se crvenilo rasipalo po već visokoj raži. Jedna narodna umotvorina, koja ne dolazi iz veleumlja nego iz životnog iskustva, upozorava: nemoj zaspati u žitu koje zri, jer će ti se hleb od pšeničnog brašna toliko osladiti da se iz tog sna možda nećeš ni probuditi. Tako kažu.

Posle petnaest minuta ritualnog ushićivanja Šabasuvkom koja se nervaturom svog toka upisuje u zelenilo, krenuli smo dalje. Stabla oborena u rečicu kupila su snopove sena koje je plivalo, snopove koje više nije imao ko da vozi.

Vraćali smo se vozeći se stotinak metara uzbrdo. Na levoj strani bila je šuma, neprivlačna, sumorna. Zdesna je stajao gigantski svinjski korov,⁴ iako neprocvetao, već je na zelenim držaljama dizao svoje bele močuge. Oni naivni, koji podlegnu iskusenju i ubeur ga, kasnije ga bacaju, brže-bolje se oslobađajući te paklene pržulje.

Šuma je davala hladovinu, ali na polovini pristupne staze gde već osećaš pod nogama podmuklo blagu nizbrdicu, izlaziš pravo na sunce. Srećom, dunuo je vetar, mada je on ispred sebe terao nešto neobično. Taj oblak ili oblakovida masa, modrosivkasta, nisko nadneta nad zelenim klasjem, odizala se od zemlje, razvrežala kao dim, vesnik vatre koja će za koji minut da proždere osušeno polje, da ispljune zagorele guštere, skakavce i ptice koje se gnezde na zemlji.

Zastao sam. Dobro je što mi je telefon u džepu, imam signal za uzbunu. Pre nego što ću otkucati slabo upamtljiv broj (vatrogasci, hitna pomoć ili policija?), sivi oblaci su se zavrtložili i preusmerili ka meni. Nije to bio dim, mirisalo je potpuno drugačije nego uzbuna od izbijanja požara.

Znao sam taj miris, odisao je na detinjstvo, kuću, prazničnu atmosferu. Ali oprez!, sve smrtonosne klopke mirišu na davnašnju sreću i obećavaju njen povratak. Pa ipak, zaista sam osetio miris hleba, tek ispečenog, s krckavom koricom, kao onda, u ona pret-

¹ Izbor od tri priče iz zbirke *Neutemeljeno osećanje sreće*, „Niša”, Varšava, 2023. (Prim. prev.)

² Selo u srednjoistočnoj Poljskoj, nekada privatni plemićki posed. (Prim. prev.)

³ Selo u južnoj Poljskoj. (Prim. prev.)

⁴ Lat. *Heracleum sosnowskyi* zabeležena je vrsta i u Srbiji, iz srednje Evrope dospela na ove prostore nakon velikih poplava 2014. Invazivna, problematična vrsta, opasna za biodiverzitet i za ljudsko zdravlje. (Prim. prev.)

praznična jutra kada sam zauzimaao mesto u dugačkom redu ispred bakalnice u Novogrodskoj. Oni koji nisu stali unutra, dreždali su napolju, čekali da se dokopaju vrata u kojima su videli spas.

To čekanje je pomalo ličilo na prebiranje krunice, na mahinalno odbrojavanje, koliko ih još ima pre tebe, koliko će hleba kupiti i hoće li hlebova dostati. Hleb su unosili direktno iz pećnice, na drvenim kolicima nakrcanim vrućim veknama, toliko vrelih da su pekli prste onima koji ih ređaju na police.

Najgore je bilo kad si već na sredini, skoro nadomak tezge, a onda ti poslednju veku neko ispred nosa uzme, pa opet moraš da čekaš sledećih petnaest minuta ili pola sata. Opojni, rumenobraonkasti miris ispunjavao je celu prodavnicu i terao creva da krče, toliko je bio zanosan, skoro ošamućujući. Naposletku, kao za nagradu, izlaziš napolje, lo-miš okrajak s vrućom, hrskavom koricom iz koje varniče mrvice koje ti se na tom mrazu tope u ustima. Sedmo nebo!

* * *

Kroz žito u cvatu možeš do neba da se popneš, upozorava narodno predanje. Sećam se iz detinjstva idiličnog bajoslovlja koje dugo nisam razumeo, o mladima pritajenim u tom žitu, koji su se krišom tu voleli. I tako su se u tom voljenju zaneli da su iscrpljeni zaspali u svom zaklonu, a zagušljiv hlebni miris ogrtao ih je u snu, nešto im je obećavao i nije davao da se probude, i tako su zaspivali zanavek, tesno upletenih tela, utoljeni. Tako su ih pronašli. U dečjoj verziji ne pominje se da su bili goli, otkrivenih spolovila.

Ta priča mi nije davala mira, ne sećam se ko mi je na kraju objasnio, verovatno neko od starijih dečaka koji su se tada kliberili i tutoljili po međunožju. Ne sećam se ni kada sam konačno doznao da sam i ja potekao iz tog žita i tog mirisa, jer je isti takav oblak obavio moju babu, ali da stvar bude gora – ne s onim kojim je trebalo. Istini za volju, savetovale su je stare žene, sveznajše, da od tog brašna hleba nema. I hleba nije bilo, ali je zato na svet došla moja majka.

Kasnije sam tu porodičnu povest sklopio u celinu, iako ne do kraja, nisam sve otkrio. Više sam je dedukovao, sklopio od datuma, polureči, prošaptanih, i pre stavljene tačke iskasapljenih reči nadomak još jednog znaka pitanja. Nije, uostalom, isključeno da sam ih sam konfabulirao, slobodno ukomponovao gledajući stare fotografije. A nije ni važno.

Važnije je to da sam pokušavao da predstavim sebi kako bi bilo bez tog začeca, bestdnog, u noći koja nije ni prva bračna ni predbračna. Kako bi bilo da majku moje majke nije opio taj hlebni miris, letnja omorina koja ošamućuje i vuče ka zagrejanom zemlji? Ko bih bio ja da se moja majka rodila u neko drugo vreme i na drugom mestu, ili da kasnije nije srela mog oca nego jednog drugog muškarca, i gde je tog drugog srela?

Ko bih bio da je krenulo po dobru njoj i njenoj majci, i njenom bratu, i njenoj sestri, preminuloj samo nekoliko meseci pošto je došla na svet? Da im je krenulo po dobru na toj iscedenoj zemlji koju nisu oni oželi, jer čak ni tamo, u tom seocetu pored Bječa⁵ nisu znali za mir? I šta bi bilo da su one tamo ostale, a da moj otac, u mladosti probisvet, ipak nije polovinom XX veka otumarao na taj poljski divlji zapad? Ne bi onda postao moj otac?

⁵ Grad na jugoistoku Poljske u kojem su živeli Donjolužički Srbi. (Prim. prev.)

Ko bih tada bio ja, i gde i kada? A možda me uopšte ne bi ni bilo?

Sećanja su mi nerazgovetna, jer je sećanju teško iščupati se iz detalja, iz reči i kasnije dopisanih pejzaža. Sećam se kako je strašna i rizična bila ta naslućena mogućnost nepostojanja: da sam mogao i da ne postojim. Možda bi tada umesto mene bio neko drugi, drugačija krv bi opticala telom, i drugačiji geni bi bili upisani u mozak, u limfu, ili gde su već oni zatajani.

Detinjasta pitanja koja te, svejedno, ne ostavljaju dok god si živ. Pohranjena u filozofskim spekulacijama, umetničkim delima, zapijena u alkoholnom tankiranju, neuračunljiva, zaglušena narkotičkim stuporom. Potisnuta u podsvest.

* * *

Ne sećam se kada sam otkrio tu svoju priču i kada su ta pitanja što ih je prizvala, iskrsnula. A možda sam sve to izmislio, možda komponujem dramu usled hiperoksije, prevelike koncentracije kiseonika u mozgu, jer opet pedaliram uzbrdo, mukotrпно osvajam stazu na čijem nas vrhu, srećom, ipak čeka samo dugo spuštanje i do kraja ravan put.

Na vrhu uzbrdice vetar se nakratko utišao. Šuma koja nas je dole čekala, obećavala je spasonosnu hladovinu. Bila je kao opravdanje.

Krenuli smo ka njoj zagrejanim spustom. Pepeljasti asfalt staze dizao se kao pihtijasta maglica, levitirao je lelujav, nestvaran, kao da ga obavezuju zakoni poetike a ne fizike. Vetar je opet dunuo, blago, rashladio je lice i ruke, prikrađao se iza kragne, sušio leđa. Noge su mogle da odahnu do one granice gde je počinjalo drveće.

Usporavajući, utopili smo se u hladovinu koja ipak nije mirisala ni na drvo ni na zelenilo. Mirisala je na kamenu vlagu, bunar ili kriptu.

(S poljskog prevela Milica Markić)